

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET

NUMMER 2008 | 2

Olle Josephson
inleder Språk-
rådsdagen.

Svenska språket 2008

Förslaget till ny språklag är mycket bra. Det behövs, när engelskan, den nya tekniken och nya texttyper i grunden förändrar språksituationen. Det var budskapet till 300 lyssnare på Språkrådsdagen, Språkrådets konferens i Stockholm den 8 maj. Dagens svenska, från webbtexter till dialekter, togs upp i forskarföredragen. Och justitieminister Beatrice Ask delade ut Klarspråkskristallen till Försäkringskassan.

Opinionen och attityderna avgör om språkpolitiken ska bli lyckosam. Det sade Olle Josephson, chef för Språkrådet, när han i Språkrådsdagens första föredrag presenterade för-

slaget till ny språklag. Alla som på ett eller annat sätt är språkvårdare – oavsett om vi är lärare, informatörer eller språkkonsulter – har en viktig folkbildande roll. Det är vi som ska förmedla grundläggande fakta om språk: man fungerar bäst på sitt modersmål, man kan utveckla flera språk på en gång och satsningar på *enbart* engelska inom exempelvis högskolevärlden leder till provinsialism och fördumning.

Ändå kanske det blir enbart engelska på universiteten. Björn Melander, professor i svenska i Uppsala, var i sitt inlägg pessimistisk om svenskans möjligheter att hävda sig som vetenskapsspråk. Inom kultur, politik och arbetsliv kommer svenskan fortsatt att göra sig gällande vid sidan av engelskan, ansåg Melander. Men hans undersökningar av universitetens språkval visade att svenskan som vetenskapligt skriftspråk är på väg att försvinna inom många ämnen.

Att engelskan fått en position som ett andraspråk i det svenska samhället är en av 2000-talets stora språk-

förändringar. En annan förändring är det språk och de texter som skapas av den nya tekniken. Hur går det till när vi läser – på papper eller bildskärm? Olika läsare läser olika, naturligtvis, svarade Jana Holsanova, docent i kognitionsvetenskap i Lund. Men allmänna tendenser finns. Den typiska tidningsläsaren skummar gärna hela uppslaget, medan den typiska webbplatsläsaren bara läser ingångssidan, väljer en länk därifrån och därefter läser hela den texten.

En del texttyper kan komma på undantag. Främst gäller det den resonerande texten, som väger för och emot och präglas av sammanhang och överblick. Det hävdade Jan Svensson, textforskare och svenskprofessor i Lund. Dagens medietexter påstår gärna saker utan att problematisera, eller blandar den sakliga argumentationen med personliga åsikter.

Så långt handlade det mest om skriftspråk på Språkrådsdagen. Men vad händer med vardagstalet? I Sverige i dag talar vi både mer och mindre dialekt än för femtio år sedan, sade Margareta Svahn, chef för dialektforskningen vid Institutet för språk och folkminnen. Den nya generationens dialekt är visserligen inte lika utpräglad, men i stället talar allt fler en regional dialekt i nästan alla sammanhang. Det helt neutrala standardspråket försvinner.

Dagen avslutades med prisutdelning. Erik Wellanders pris gick till Jan Einarsson, professor i nordiska språk i Lund och Växjö. Klarspråkskristallen tilldelades Försäkringskassan för deras arbete för klarare beslut.

Sofia Malmgård

“Språklagen behövs, när engelskan, den nya tekniken och nya texttyper förändrar språksituationen.”

VÄGEN MOT TYDLIGARE BESLUT

Långsiktighet, nyckelkompetenser och samarbete. Den kombinationen gav Försäkringskassan 2008 års Klarspråkskristall. I år var tävlingskategorin beslutstexter. Brita Swahn från Försäkringskassan lär här ut metoden för vinnande klarspråksarbete.

● ● Sedan några år samarbetar Försäkringskassans jurister och språkvetare systematiskt för att besluten ska bli enkla, korrekta och tydliga. Den utlösande faktorn var de starka reaktioner som vi på Försäkringskassan fått på några pensionsbeslut. Sedan dess har vi tagit flera kliv framåt, mycket tack vare ett bra samarbete mellan olika roller och kompetenser.

● Enas om en beslutsmodell

Det första vi gjorde var att enas om en beslutsmodell och nya riktlinjer för

Peter André, Birgitta Målsäter och Brita Swahn från Försäkringskassan, vinnare av Klarspråkskristallen 2008.

språket. I oktober 2005 presenterades *Att skriva beslut i Försäkringskassan* och *Språket i Försäkringskassan*. Bakom riktlinjerna stod både jurister och språkvetare.

● Utbilda så många som möjligt

Med riktlinjerna i hand började vi därefter utbilda handläggare landet runt i att skriva beslut. Hösten 2006 utbildade vi drygt 400 personer, och flera av dem har i sin tur utbildat andra medarbetare.

I en organisation där jurister ofta får sista ordet var det framgångsrikt att jurister och språkvårdare förde ut budskapet tillsammans. Det gemensamma budskapet var att det går att skriva beslut som är enkla, korrekta och begripliga.

● Ta hand om nyckelkompetenser

Efter hand har samarbetet kring besluten kommit att omfatta även andra nyckelkompetenser, till exempel försäkringsexperter och processutvecklare. Det har visat sig fungera väldigt bra. Därför fortsätter vi på den inslagna vägen och det gör att vi hela tiden lär av varandra. Ett färskt exempel på hur samarbetet kan gå till var när en mindre ändring i en beslutsmall om sjukpenning skulle införas. Det gick till så här:

Försäkringsexperterna skickade en förtydligande text till språkvårdaren som redigerade texten. Men språkvårdaren var osäker på var texten skulle placeras enligt beslutsmodellen och därför kontaktade hon juristen. Alla tre var snart överens och den ändrade mallen kunde skickas för publicering samma dag. Att det inte tog längre tid beror bland annat på att var och en vet sin roll och sitt ansvar.

● Tänk på mottagaren

Från första stund har vi också regelbundet tagit reda på vad mottagarna tycker om våra beslut. Vi har testat besluten vid individuella intervjuer och gruppintervjuer. Det har gett oss många värdefulla synpunkter både på detaljnivå och på mer generell nivå.

● ● Så här ser alltså vår metod ut. Vi hoppas att den ska inspirera och stärka andra att göra något liknande – med målet att skriva beslut som alla kan förstå.

Brita Swahn, verksamhetsutvecklare, Försäkringskassan

Årets jury för Klarspråkskristallen bestod av:

Mats Sjöstrand, juryns ordförande, generaldirektör, Skatteverket

Kerstin André, justitieombudsman, Riksdagens ombudsmän

Barbro Ehrenberg-Sundin, språkexpert, ledamot av Klarspråksnämnden

Barbro Hedvall, journalist, Dagens Nyheter

Björn Melander, professor vid institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Daniel Sjölin, författare, programledare för litteraturmagasinet Babel, SVT

Äntligen en språklag!

En språklag för Sverige finns nu på förslag. Förslaget har utarbetats av Bengt-Åke Nilsson, f.d. regeringsråd och välkänd för alla klarspråksintresserade som ordförande i den tidigare Klarspråksgruppen.

Inte oväntat utgår förslaget från de fyra språkpolitiska målen som riksdagen antog 2005. Allas rätt till språk (svenska, modersmål om annat än svenska) tas upp. Och liksom i målen finns en paragraf med krav på "vårdad, enkelt och begripligt språk". Utredningen föreslår en ramlag utan särskilt många detaljbestämmelser. Är det bra?

– Ja, säger Bengt-Åke Nilsson. Det är bra att innehållet begränsas till grundläggande bestämmelser om språkens status och principerna för det allmännas (statens och kommunernas) ansvar i fråga om språken. Språklagen får sedan vid behov kompletteras, t.ex. med bestämmelser i förordningar inom utbildningsområdet.

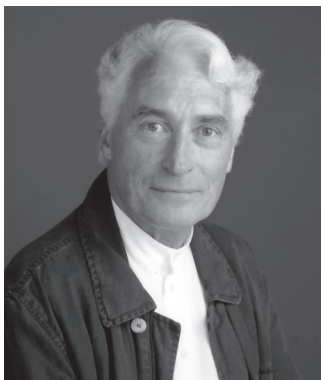
Hur kan den nya lagen användas?

– Lagen är utformad som skyldighetslag. Den anger det allmännas ansvar för att skydda och främja språken och dess skyldigheter när det gäller medborgarnas möjligheter att lära sig, använda och utveckla svenska, mi-

noritetsspråk, teckenspråk och andra modersmål.

Det finns inga sanktioner i lagen. Hur kontrollerar man att den följs?

– Vi föreslår att Institutet för språk och folkminnen, som ju är den centrala myndigheten för språk och språkvård, ges i uppdrag att följa upp tillämpningen av lagen och rapportera sina

Bengt-Åke Nilsson

erfarenheter till Regeringskansliet.

Om ett år vet hur det gick. Blev det en lag? Fick Institutet för språk och folkminnen, i praktiken förmodligen Språkrådet, uppdraget med uppföljning? I så fall kan vi varje år i *Klarspråk* berätta om hur det allmänna lever upp till paragrafen om ett vårdad, enkelt och begripligt språk.

Birgitta Lindgren

Fem paragrafer av särskilt intresse för myndigheter

4 § Svenska är huvudspråk i Sverige.

11 § Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdad, enkelt och begripligt.

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.

13 § Svenska är Sveriges officiella

språk i internationella sammanhang.

14 § Svenskans ställning som officiellt språk i Europeiska unionen ska värnas. Den som företräder Sverige i Europeiska unionen ska använda svenska när tolkning erbjuds, om det inte av särskilda skäl är lämpligare att använda ett annat språk.

Betänkandet "Värna språken" (SOU 2008:26) finns på regeringen.se.

Språkfrågan

DU ÄR BRA!

Alla har rätt att förstå information som berör dem. Det är en av de demokratiska principer som ligger bakom klarspråksarbetet.

Men det faktiska utövandet av principen är inte lika lätt. Hur skriver man så att den som är berörd verkligen förstår vad det står?

Ett bra sätt att börja är att tilltala läsaren med *du* (men inte *Du*) i texter som vänder sig direkt till en person, till exempel i beslut från myndigheter. Du-tilltalet lägger en god grund för en begriplig text. Meningsbyggnaden blir enklare och det blir tydligare vem som ska göra vad.

Beslut om sjukpenninggrundande inkomst, om återbetalning av studielån och om tillstånd att bygga hus påverkar våra liv. Sådana beslut måste vara tydliga, enkla och begripliga. Här är du-tilltalet en nyckel.

Till juridiska personer, t.ex. företag, kan man skriva *ni* eller i tredje person, dvs. använda den juridiska personens namn.

Så sluta att kalla mig för *verksamhetsutövaren*, och göm mig inte i passiva satser som *betalning ska ske* om du vill att jag ska göra något. I kombination med en trevlig ton lägger *du* då en god grund för att jag ska förstå och ta till mig den information som berör mig.

Emilia Emtell

Nyheter

NORDISK KLARSPRÅKS- KONFERENS I HÖST

”Myndigheternas webbplatser” är temat för den nordiska klarspråkskonferens som Språkrådet arrangerar den 16–18 oktober 2008. Konferensen vänder sig till Språkrådets kontaktpersoner på myndigheterna, handläggare på myndigheterna, språkkonsulter, webbredaktörer, anställda på språkråden och motsvarande organ runt om i Norden, forskare, språkvetare och andra intresserade.

Konferensen hålls på Aronsborgs konferenshotell i Bålsta, utanför Stockholm. Program och anmälningsblankett kommer inom kort att finnas på Språkrådets webbplats sprakradet.se/klarsprak.

BEGRIPLIGA DOMAR

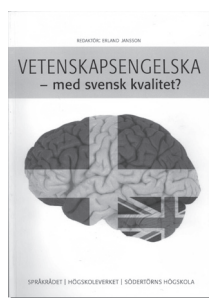
Ett femtiotal domar ska analyseras ur begriplighetsperspektiv, och en undersökning av läs- och ordförståelsen ska genomföras. Det är utredningen Förtroende och kvalitet i domstolarna (Ju 2007:08) som tagit initiativet. Utredningens uppdrag är att kartlägga kommunikationen mellan medborgare och domstolar. Framför allt bemötandet, utformningen av domar och beslut samt informationen till medierna anses ha stor betydelse för förtroendet. Resultatet publiceras i ett betänkande i december. Utredningsdirektiven finns på regeringen.se under Justitiedepartementets kommittéer.

SPRÅKATTITYDER I EU

En stor majoritet av EU-ländernas organisationer, företag och vanliga medborgare vill ha jämlikhet mellan språken. Man uppskattar stödet till minoritetsspråk och tycker det är viktigare med satsningar på olika EU-språk än på

ett enda gemensamt språk. Språk och språkpolitik anses vara viktiga frågor.

Det visar en enkät om språkattityder som EU-kommissionen genomförde i slutet av 2007. Cirka 2 400 svar lämnades in, och en länk till rapporten finns på Språkrådets webbplats, under Aktuellt, 21.4.2008.

VETENSKAPSENGELSKA – MED SVENSK KVALITET

Svensk vetenskap behöver både engelska och svenska. Svenskan måste utvecklas som vetenskapsspråk för att forskning och folkbildning ska hålla hög kvalitet. Svenska forskare måste skriva och tala på engelska för att delta i det internationella vetenskapssamhället. Vad innebär detta krav på parallellspråkighet mellan svenska och engelska i praktiken? I en ny bok från Språkrådet diskuteras engelskan på svenska universitet och högskolor. Boken är resultatet av en konferens på Södertörns högskola 2006.

SVENSKA SOM ANDRASPRÅK

Språkrådets *Handbok i svenska som andraspråk* är en bok av en typ som inte funnits tidigare på svenska. Den vänder sig till den som inte har svenska som modersmål, men som ändå kan en hel del. Boken har två delar.

I del ett ges exempel, råd och regler för språkbruk och kommunikation i arbetsliv, studier och samhällsliv för den som vill vidareutveckla sin svenska. Del två är en omfattande uppslagsdel med korta artiklar i ämnen som jämförelseuttryck, tempusbruk, sannolikhetsmarkörer m.m.

NY REVIDERAD UTGÅVA AV UTRIKES NAMNBOK

Utrikes namnbok har utkommit i ny utgåva. Boken innehåller rekommenderade namn- och ordformer för svenska myndigheter, organisationer, titlar, EU- och EG-organ, EU-titlar och länder – på svenska, engelska, tyska, franska, spanska, finska och ryska.

Den finns att beställa som tryckt bok, men går även att ladda ner gratis som pdf-fil från regeringen.se. Sök på ”utrikes namnbok”.

Språkrådets böcker finns i bokhandeln, men du kan också köpa dem direkt från oss. Beställ dem via expedition@sprakradet.se, telefon 08-442 42 00 eller fax 08-455 42 26.

Klarspråk.

Ett informationsblad från Språkrådet, språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen.

Box 20057, 104 60 Stockholm

Ansvarig utgivare: Olle Josephson

Redaktör: Sofia Malmgård

Tfn direkt: 08-442 42 17, 442 42 12

Fax 08-455 42 26

E-post: klarsprak@sprakradet.se

Webbplats: www.sprakradet.se

Tryck: Katarina tryck AB.

 Institutet för
språk och folkminnen
SPRÅKRÅDET